

Tomasz Rembalski, Wioleta Rembalska

Noty wydawnicze 2017

Acta Cassubiana 19, 489-520

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tomasz Rembalski
Wioleta Rembalska
Gdańsk

Noty wydawnicze 2017

Witold Molik, *Polscy studenci na uniwersytetach niemieckich od końca XVIII do początku XX wieku, t. I*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2016, ss. 365 + 1 nlb

Jak czytamy w recenzji (na okładce) prof. Krzysztofa A. Makowskiego: „Ukazanie się książki Witolda Molika powinno być wydarzeniem naukowym, wypełnia bowiem widoczną lukę w historiografii dotyczącej ziem polskich w dobie zaborów. [...] Z całą pewnością będzie ona wielce przydatna nie tylko dla historyków podejmujących studia nad peregrynacjami akademickimi Polaków, ale także dla badaczy dziejów inteligencji, zwłaszcza elity naukowej”. Książka składa się z dwóch części, pierwszej dotyczącej zagadnień ogólnych i drugiej – szczegółowych. Część pierwsza składa się z następujących rozdziałów: I. *Polscy studenci na uniwersytetach niemieckich w XIX i na początku XX wieku jako przedmiot badań historycznych*, II. *Jak studiowano w uniwersytetach niemieckich w długim XIX wieku*, III. *Migracje polskich studentów w Niemczech na tle porównawczym*, IV. *Uniwersytety niemieckie w oczach polskich studentów*. Z kolei w części drugiej znalazły się następujące rozdziały: V. *Polacy na Uniwersytecie we Frankfurcie nad Odrą na przełomie XVIII i XIX wieku*, VI. *Polscy studenci na Uniwersytecie Berlińskim w pierwszej połowie XIX wieku*, VII. *Polscy studenci w królewieckiej Albertynie*, VIII. *Polscy studenci na Uniwersytecie w Gryfii*, IX. *Polscy studenci na Uniwersytecie w Würzburgu*, X. *Polscy studenci na Uniwersytecie w Strasburgu 1872–1918*. Książkę kończą wykazy skrótów i tabel, bibliografia, indeks osób oraz streszczenie w języku angielskim.

Andrzej Romanow, „Gazeta Gdańska” w latach 1891–1939, wyd. Instytut Kaszubski, Gdańsk 2017, ss. 336

Jak czytamy we *Wstępie*: „Przedstawiana rozprawa jest pierwszym tak obszernym obrazem uwzględniającym rezultaty obecnego stanu badań nad podjętym tematem i wykazującym zarazem konieczność dalszego jego zagłębienia. Podmiotem badań był tytuł podstawowy pisma, będący istotnym środkiem

informacyjno-propagandowego i publicystycznego przekazu, decydującym o społecznej roli „Gazety” oraz o skuteczności jej opiniotwórczego oddziaływania. Natomiast zachowane roczniki mutacji i tematycznych dodatków do „Gazety Gdańskiej” wyzyskano jedynie w wypadku ich profilu ważnego dla wielopłaszczyznowości oddziaływania pisma macierzystego”. Praca składa się z pięciu rozdziałów: I. *Założenie, wydawcy i dziennikarze „Gazety Gdańskiej” (1891–1939)*, II. *Problemy organizacyjno-wydawnicze*, III. *Spółeczno-polityczne oblicze i rola „Gazety Gdańskiej” w latach 1891–1914*, IV. *„Gazeta Gdańska” w latach 1914–1920*, V. *Rola i funkcje „Gazety Gdańskiej” w Wolnym Mieście Gdańsku (1920–1939)*. Książkę wieńczą: *Zakończenie, Aneksy*, wykazy źródeł i opracowań, wykaz ilustracji, spis tabel, wykazy skrótów oraz indeks nazwisk.

Jan Drzeżdżon, *Twórczość kaszubska*, oprac. Marek Cybulski, Daniel Kalinowski, seria *Biblioteka Pisarzy Kaszubskich*, t. 11, wyd. Instytut Kaszubski, Gdańsk 2016, ss. 595 + 1 nlb

Najnowszy tom *Biblioteki Pisarzy Kaszubskich* zawiera kaszubskie utwory Jana Drzeżdżona. W części *Proza* znalazły się utwory: *Zwònnik, Twarz Smętka, Kòl Biélawë*. W części *Poezja* znalazły się 23 wiersze Drzeżdżona.

Janusz Jasiński, *Niektóre zwyczaje pogrzebowe na polskiej Warmii w ostatnich dziesięcioleciach XIX i pierwszych XX wieku*, wyd. Pracownia Wydawnicza „ElSet”, Olsztyn 2016, ss. 74 + 1 nlb

Interesująca niewielka monografia o kulturze śmierci i pogrzebu na przełomie XIX i XX w. na Warmii. Jej treść oddają tytuły rozdziałów: *Pierwsze informacje o śmierci. Nekrologi rodzin i redaktorów gazet, Organizacje społeczne i instytucje autorami nekrologów, Pogrzeby, Koszty pogrzebowe i związane z nimi zwyczaje, Stypa czy cerm, Inskrypcje duchownych, Inskrypcje osób świeckich, Inskrypcje z czasów II wojny światowej, Cmentarz ewangelicki i katolicki w Jęguniu oraz żydowski w Barczewie, Odnaleziony grób olsztyńskiej rodziny Bogackich*. Ponadto autor zamieścił źródła ilustracji oraz bibliografię.

Hana Makùròt, *Gramatika kaszëbszczégò jãzëka*, wyd. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Gdańsk 2016, ss. 175 +1 nlb

Podręcznik gramatyki języka kaszubskiego adresowany do wszystkich zainteresowanych jego nauką, zwłaszcza zaś dla studentów etnofilologii kaszubskiej, nauczycieli kaszubskiego i ich uczniów. Autorka korzystała z *Gramatyki kaszubskiej. Zarys popularny* Edwarda Brezy i Jerzego Tredera oraz *Gramatyki pomorskiej* Friedricha Lorentza.

Tadeusz Stegner, *Historia turystyki. Polska i świat*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2016, ss. 295

Jak czytamy w *Uwagach wstępnych*: „Przedmiotem niniejszego opracowania [są] dzieje tych, co wędrowali z »ciekawości i braku zajęcia«. Obejmuje ono okres od narodzin pierwotnej turystyki w czasach starożytnych do upadku systemu komunistycznego w Europie na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. Czasy współczesne to jeszcze nie pole badawcze dla historyka; zajmują się nimi specjaliści z innych dziedzin – ekonomiści, socjologowie, psychologowie. Praca pisana jest w układzie chronologiczno-problemowym. W rozdziale pierwszym omówiono początki turystyki od czasów starożytnych do końca epoki nowożytnej. Następny poświęcono dziewiętnastemu stuleciu, kiedy to pojawiła się turystyka we współczesnym kształcie. Kolejne dwa dotyczą okresu międzywojennego i lat 1945–1989”. W książce znalazło się sporo miejsca o wypoczynku nad pomorskim brzegiem Bałtyku.

Mariusz Chudecki, *Elektrownie wodne w Gródku i Żurze – cenne elementy krajobrazu kulturowego Wdeckiego Parku Krajobrazowego*, wyd. Wdecki Park Krajobrazowy, Osie 2016, ss. 216 + 1 nlb

Historia elektrowni wodnych w Gródku i Żurze oraz ludzi związanych z ich ponad 80-letnim funkcjonowaniem ze słowem wstępu dyrektora Wdeckiego Parku Krajobrazowego – wydawcy publikacji, popularyzującego dziedzictwo kulturowego i techniki oraz realizującego zadania związane z ochroną walorów przyrodniczych i krajobrazowych Parku, który od 2010 roku jest częścią Rezerwatu Biosfery „Bory Tucholskie”. Wydanie monografii współfinansował Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu wraz z Urzędem Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu.

Bogusław Głodowski, *400 lat parafii Świętej Trójcy w Sulęczynie (1616–2016)*, Wydawnictwo „Bernardinum”, [Pelplin] 2016, ss. 340

Książka jubileuszowa składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym autor pokrótce opisał dzieje Pomorza Gdańskiego, drewniane kościoły na Pomorzu i w Sulęczynie oraz strukturę kościelną na Kaszubach. Rozdział drugi poświęcony jest wyposażeniu sulęczyńskiego kościoła, kolejny, trzeci przedstawia dzieje parafii na podstawie wypisów z pamiętnika ks. Mariana Kolińskiego z lat 1945–1962. Rozdział czwarty opisuje dzieje Sulęczyna w okresie PRL-u, natomiast piąty to stan parafii sulęczyńskiej na rok 2015, opracowany przez ks. Daniela Kreftę. Niezwykłą wartość posiadają zamieszczone w książce fotografie przedstawiające Sulęczyno od okresu międzywojennego po współczesność. Wydaje się jednak, iż niekiedy są one niewłaściwie datowane.

Daniel Kalinowski, *Sylwa kaszubskie*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku, Wydawnictwo Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Gdańsk 2017, ss. 282 + 1 nlb

Ze *Wstępu* autora: „Sylwa kaszubskie to książka o najnowszej literaturze kaszubskiej. Właśnie najnowszej, bo o ile o kaszubskim piśmiennictwie przedwojennym lub tym rozwijającym się do 1980 roku napisano szereg artykułów i druków zwartych, o tyle interpretacje literatury dzisiejszej pojawiają się rzadko i raczej przypadkowo. [...] Sylwa kaszubskie to formy różnorodne, otwarte, nieco zaczepne... Napisane zostały głównie po to, aby zanotować wydarzenia kultury i wstępnie je ocenić. Sylwa mają również inspirować na przyszłość. Ta książka to zapis jednego z etapów drogi, która ciągle się rozwija...”

Krzysztofa Monikowska, *40 lat Muzeum Regionalnego w Człuchowie*, wyd. Muzeum Regionalne w Człuchowie, Człuchów 2016, ss. 51

Publikacja z okazji jubileuszu Muzeum Regionalnego w Człuchowie, w której zaprezentowano pokrótce dzieje człuchowskiego muzealnictwa datujące się od 1911 roku, następnie omówiono najcenniejsze zbiory przechowywane w poszczególnych działach muzeum: Archeologicznym, Etnograficznym i Artystyczno-Historycznym (najobszerniejszym).

Mirosław Kuklik, *Helska kolonia rybacka, seria Zeszyt Helski, nr 21*, wyd. Stowarzyszenie „Przyjaciele Helu”, Muzeum Obrony Wybrzeża, [Hel] 2015, ss. 48

Praca dotyczy realizacji „największej wewnętrznej polskiej akcji osiedleńczej w okresie międzywojennym”. Osada powstała, by zrównoważyć stosunki etniczne ludności Helu, w którym w latach 20. XX w. Niemcy stanowili blisko 90 proc. populacji.

Andrzej Lubiński, *W ich snach powracała Polska. Szkice z przeszłości Ziemi Sztumskiej*, wstęp Józef Borzyszkowski, Wydawnictwo „Bernardinum” Sp. z o.o., Pelplin 2017, ss. 249 + 2 nlb

Książka zawiera zbiór artykułów Andrzeja Lubińskiego z 1984–2017. Jak czytamy we wstępie Józefa Borzyszkowskiego: „Publikowane tu artykuły, dotyczą szeroko pojętych naszych pomorskich dziejów najnowszych – XIX i XX wieku, okresu narodzin i rozwoju nowoczesnego narodu, społeczeństwa polskiego, obywatelskiego, niestety, wciąż *in statu nascendi*. Stąd dodatkowy walor niniejszego tomu – nie tylko dla historyków i nauczycieli historii, ale dla ogółu czytelników – jako podręcznik w zakresie kształcenia obywatelskiego” (s. 5).

Adam Węsierski, *Przeszłość śliwickich wsi w faktach i fotografii*, t. IV. *Oświata*, nakładem autora, Bydgoszcz 2016, ss. 128

Broszura przedstawia szkic dziejów i współczesność szkół z następujących wsi z gminy Śliwice: Brzeżno, Krąg, Laski, Linówek, Lińsk, Lipowa, Lisiny, Lubocień, Łąski Piec, Okoniny Nadjeziorne, Okoniny Polskie, Rosochatka, Śliwice i Śliwiczki.

Adam Węsierski, *Ksiądz proboszcz Jan Mazella budowniczy kościoła w Jeleńcu*, nakładem autora, Toruń 2016, ss. 44

Broszura składa się z następujących części: *Słowo wstępne* ks. Rafała Witta, *Wprowadzenie*, *Budowa nowej świątyni*, *Spojrzenie na życie religijne parafii*, *Działalność społeczna, patriotyczna i polityczna kapłana*, *Zakończenie*.

Izabela Seredocha, *Szuflada pełna propozycji... 50 lat Elbląskiego Towarzystwa Kulturalnego*, wyd. Elbląskie Towarzystwo Kulturalne, [Elbląg 2016], ss. 160

Opracowanie stanowi udaną próbę refleksji nad działalnością Elbląskiego Towarzystwa Kulturalnego. Jego lektura może być ciekawa dla miłośników historii miasta, badaczy zgłębiających problemy współczesnej historii w wymiarze lokalnym oraz elblązan związanych pośrednio i bezpośrednio ze stowarzyszeniem. Jego autorka jest prodziekanem Wydziału Administracji i Nauk Społecznych Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej, której zainteresowania badawcze dotyczą problemów zarządzania zasobami ludzkimi w administracji publicznej.

Kazimierz Ickiewicz, *Druga wojna światowa wybuchła w Tczewie. Szkice historyczne*, Wydawnictwo „Bernardinum” Sp. z o.o., Pelplin 2016, wyd. VI rozszerzone, ss. 175 + 1 nlb

Autor jest historykiem, wieloletnim dyrektorem szkół zawodowych w Tczewie, mającym w swoim dorobku kilkadziesiąt książek, artykułów naukowych i publicystycznych poświęconych historii regionalnej. W zbiorze zawarł rys historyczny miasta, jego sytuację tuż przed wybuchem wojny oraz informacje o 16 Pomorskiej Dywizji Piechoty, 2 Batalionie Strzelców – jego genezie i związkach z Tczewem, wydarzeniach z 1 września 1939 roku. Przedstawiona została również historia tczewskich mostów, a także sylwetka dowódcy 2 Batalionu Strzelców ppłk. Stanisława Janika. Szkice historyczne zostały wydane z okazji 77. rocznicy wybuchu II wojny światowej z inicjatywy Urzędu Miejskiego w Tczewie.

Kazimierz Ickiewicz, *Zbrodnia w Szymankowie 1 września 1939 roku*, Wydawnictwo „Bernardinum” Sp. z o.o., Pelplin 2016, ss. 63 + 1 nlb

Szkic historyczny poświęcony miejscowości Szymankowo, leżącej na trasie kolejowej Tczew–Malbork, w której 1 września 1939 roku zginęli polscy kolejarze i członkowie ich rodzin. Ukazana została ich bohaterska postawa i działania, jakie miały miejsce w ramach tzw. Akcji Pociąg. Publikacja ukazała się z okazji 77. rocznicy zbrodni w Szymankowie w pierwszym dniu wojny 1939 roku na zlecenie Urzędu Gminy w Lichnowach i Krajowej Sekcji Kolejarzy NSZZ „Solidarność”.

Daniel Rożek, *Ostrowite. Kościół świętego Jakuba Większego Apostoła w Ostrowitem koło Chojnic*, wyd. Zamek Zaborski, Gdańsk 2017, ss. 99

Pierwotnie publikacja powstała w 2016 roku jako praca licencjacka wykonana w Zakładzie Sztuki Średniowiecznej Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Gdańskiego pod kierunkiem dr. hab. Mirosława P. Kruka, prof. UG. Składa się z następujących rozdziałów: 1. *Tło historyczne*, 2. *Opis kościoła w Ostrowitem*, 3. *Dzieje kościoła*, 4. *Żywoć i kult świętego Jakuba* oraz 5. *Analiza stylistyczna i porównawcza architektury kościoła*. Zawiera 31 stron kolorowych ilustracji.

Kazimierz I. Ostrowski, *Kto Kaszubą rodem. 60 lat Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Chojnicach*, wyd. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Oddział Miejski w Chojnicach, Chojnice 2017, ss. 131 + 1 nlb

Broszura jubileuszowa składa się z trzech części. W pierwszej *Pod skrzydłami Gryfa* przedstawiono m.in. powstanie oraz ideę ZK-P oraz powołanie jego oddziału w Chojnicach, następnie przedstawiono ważniejszych jej działaczy oraz obecny skład osobowy. W części drugiej znalazły się wybrane dokumenty dotyczące chojnickiego oddziału. Część trzecia jest ilustrowaną kroniką oddziału.

Jerzy Szwanowski, *Brat Jan Ossowski misjonarz św. Rodziny Męczennik za wiarę i ojczyznę z parafii Raciąż*, wyd. Stowarzyszenie Rozwoju Sołectwa Raciąż, Raciąż 2016, ss. 30 + 2 nlb

W słowie od wydawcy czytamy: „Brat Jan Ossowski – misjonarz Świętej Rodziny, nie został dotąd – mimo swej męczeńskiej śmierci w 1939 r. z rąk okupanta niemieckiego – odpowiednio uhonorowany w naszej parafii. Więcej, ulotna pamięć ludzka nie zachowała o nim bliższych informacji w lokalnej społeczności. Z tego względu Stowarzyszenie Rozwoju Sołectwa Raciąż postanowiło poświęcić sylwetce br. Jana odrębną publikację, która ma za zadanie chociaż w skromnym zakresie upowszechnić wiedzę o nim, wiedzę o zgromadzeniu, do którego należał oraz reprezentować sanktuarium, w którym pracował – Górkę Klasztorną koło Łobżenicy”.

Jan Chłosta, Niemiec z „polską duszą”. Nad biografią Eugeniusza Buchholza, wyd. Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2017, ss. 140 + 1 nlb

Jak czytamy w *Zamiast wstępu*: „Urodzony w Ornećcie, na niemieckiej Warmii, Eugeniusz Buchholz był człowiekiem niezwykłym. Z pochodzenia Niemiec, katolik mocno związany z hierarchią Kościoła warmińskiego. Wyrażał prawdziwe zrozumienie położenia narodowego Warmiaków w końcu XIX i początków XX wieku [...]. Ubolewał nad utratą przez nich języka polskiego, co zostało spowodowane zaprzestaniem nauki czytania i pisania tego języka w szkołach. [...] Wyróżniał się jako Niemiec niezwykłą i zarazem wyjątkową postawą wobec miejscowych Polaków. Buchholz odnosił się do nich z przyjaźnią i zrozumieniem”.

Jan Chłosta, Z Gryzlin do Berlina i polskiego Dębna. Nad biografią Jana Baczewskiego (1890–1958), wyd. Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2017, ss. 295 + 1 nlb

Biografia jednego z najwybitniejszych działaczy polonijnych Warmii okresu międzywojennego. Autor opisał nie tylko tę część jego życia, które spędził w większości w Berlinie, ale i również tragiczne lata wojny oraz okres powojenny, który spędził w Dębnie Lubuskim jako burmistrz tego miasteczka.

Tadeusz Oracki, Ludzie niezwykli. Związani z Warmią, Mazurami, Pomorzem i Mazowszem od XVI do XX wieku, seria wydawnicza *Scientia et Veritas*, nr 4, Gdańsk 2016, ss. 103

Publikacja jest odbitką *Polskiego słownika biograficznego* z lat 1962–2015, a dokładnie 34 haseł-biogramów napisanych do tego wydawnictwa przez Tadeusza Orackiego o ludziach związanych z Warmią, Mazurami, Pomorzem i Mazowszem.

Tadeusz Oracki, Ludzie niezwykli II. Związani z morzem i Pomorzem od XVI do XX wieku, seria wydawnicza *Scientia et Veritas*, nr 5, Gdańsk 2017, ss. 204

Publikacja jest odbitką *Słownika biograficznego Pomorza Nadwiślańskiego* z lat 1992–2012, a dokładnie wszystkich haseł napisanych do tego wydawnictwa przez Tadeusza Orackiego. Jak napisał we wstępie: „Zebranie biogramów opracowanych przez jednego autora daje obraz nie tylko o jego warsztacie naukowym, ale pozwala też na porównanie z jego dorobkiem pisarskim i stanem badań biografistyki polskiej”.

Elżbieta Czarnotta, Jowita Kęcińska-Kaczmarek, Roman Rożeński, Dwie Marie. Maria Gąszczak (1914–1943) Marianna Rożeńska (1913–2003), seria *Biblioteka Sylwetek Krajeńskich*, wyd. Instytut Kaszubski, Gdańsk–Wielki Buczek 2016, ss. 351

Pozycja *Biblioteki Sylwetek Krajeńskich* poświęcona dwu nauczycielkom, które swą pracę pedagogiczną i społeczno-narodową rozpoczynały w okresie międzywojennym – znaczącym w historii Złotowszczyzny. Dwie przyjaciółki, harcerki, patriotki, kobiety o dwóch różnych biografiach, jednakowo godnych utrwalenia, bo stanowiących kwintesencję powikłanych, trudnych i dramatycznych losów złotowskiej inteligencji.

Kazimierz Jaruszewski, *Sylwetki filomatów chojnickich – późniejszych duchownych*, seria *Biblioteka Filomaty*, t. 37, wyd. Chojnickie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Chojnice 2016, ss. 111 + 1 nlb

Składająca się z trzech części (nierównych) praca, poprzedzona została słowem bpa Wiesława Śmigiela. W pierwszej autor stworzył zarys dziejów Królewskiego Gimnazjum Katolickiego w Chojnicach (1815–1920), w następnym rys historyczny ruchu filomackiego w Chojnicach. W trzeciej – największej – zamieszczono 43 biogramy absolwentów i uczniów chojnickiego gimnazjum, którzy byli w czasie nauki członkami ruchu filomackiego, a później zostali katolickimi księżmi.

Pro memoria Otylia Szczukowska (1900–1974), zebrał i oprac., wstępem i przypisami opatrzył Józef Borzyszkowski, wyd. Instytut Kaszubski, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, Gdańsk–Wejherowo 2016, ss. 703 + 1 nlb

Książka składa się ze wstępu oraz pięciu części. W pierwszej, zatytułowanej *Przyczynki do biografii Otylii Szczukowskiej* znalazły się m.in. teksty Ryszarda Kukiera *Zarys biograficzno-monograficzny twórczości artystycznej Otylii Szczukowskiej* (1970), Józefa Borzyszkowskiego *Otylia Szczukowska z d. Schornak (1900–1974), działaczka kaszubska, rzeźbiarka, twórczyni wejherowskiej szkoły rzeźby ludowej* (1997) oraz reprodukcje dokumentów i pamiątek rodzinnych. Część druga nosi tytuł *Otylia Szczukowska. Życiorys [własny] i Wspomnienia*, część trzecia *Szkółka rzeźbiarska Otylii Szczukowskiej w Wejherowie*, czwarta *Życie Otylii w listach do Izabelli Trojanowskiej i w pamięci Józefa Borzyszkowskiego* oraz piąta *Zamiast zakończenia*.

Pro memoria Stanisław Pestka (1929–2015), zebrał i oprac., wstępem i przypisami opatrzył Józef Borzyszkowski, wyd. Instytut Kaszubski, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, Gdańsk–Wejherowo 2017, ss. 704

Opracowanie poświęcone pamięci Stanisława Pestki składa się ze wstępu pióra Józefa Borzyszkowskiego (który jest pomysłodawcą i autorem większości tekstów obok bohatera tomu) oraz sześciu części. Część pierwsza nosi tytuł *Familia, szkoła i wieś Rolbik nad Zbrzycą – macecznik Stanisława Pestki*, druga *Dzienniki Stanisława Pestki z lat 1965–1998 (fragmenty)*, trzecia *O liryce Jana Zbrzyczy jego niepublikowane wiersze oraz inne teksty*, czwarta *Złote myśli autorów lektur i Stanisława Pestki oraz wyróżnienia i dedykacje*, piąta *Okruchy korespondencji Stanisława Pestki* oraz szósta *Wspomnienia rodziny, przyjaciół i wielbicieli twórczości...* Do ostatniej części swoje wspomnienia o bohaterze książki dali: Teresa Lewandowska z d. Pestka i Eugenia Pestka, Dariusz Pestka, Józef Borzyszkowski, Ewa i Marek Byczkowski, Władysław Czarnowski, Piotr Dziekanowski, Paweł Dzianisz, Janina Głomska, Stanisław Janke, Alina Kietrys, Cezary Obracht-Prondzyński, Kazimierz Ostrowski, Wojciech Pestka, Bożena Ugowska (która obok Daniela Kalinowskiego i Redaktora dała swój tekst także do części trzeciej), Edmund Zieliński, Zbigniew Zielonka i Maciej Żakiewicz.

Pro memoria Ryszard Stryjec (1932–1997), zebrał i oprac., wstępem i przypisami opatrzył Józef Borzyszkowski, wyd. Instytut Kaszubski, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, Gdańsk–Wejherowo 2017, ss. 687 + 1 nlb

Podobnie jak poprzedni, tom poświęcony Ryszardowi Stryjcowi składa się z sześciu części, poprzedzonych *Wstępem* Józefa Borzyszkowskiego. W całości dziełem redaktora jest część pierwsza *Droga życiowa Ryszarda Stryjca – z Białorusi przez Kazachstan na Pomorze – jego dokonania w Gdańsku*. Do części drugiej *O twórczości „gdańskiego Dürera”* teksty napisali Ulrike Becker, Nils Büttner, Magdalena Olszewska, Kazimierz Nowosielski, Mira Rynkiewicz, Robert Mazur i Józef Borzyszkowski. Część trzecia nosi tytuł *Hołdy poetów i pisarzy – wiersze i proza – dedykowane R. Stryjcowi* (m.in. Mieczysława Czychowskiego, Jerzego Henryka Kamrowskiego, Teresy Ferenc, Kazimierza Nowosielskiego czy Güntera Grassa), czwarta *O dedykacjach w książkach dla Ryszarda Stryjca i nie tylko*, piąta *Dziennik Ryszarda Stryjca z lat 1978–1997 (fragmenty)* i szósta *Ryszard Stryjec w pamięci rodziny i przyjaciół oraz miłośników jego twórczości*. Książkę kończy *Bibliografia* Stryjca, którą opracował Robert Mazur oraz *Zamiast zakończenia* Józefa Borzyszkowskiego.

Niezwykłe biografie harcercskie Tczewa i Pomorza, praca pod red. Jana Kulasa, Wydawnictwo „Bernardinum” Sp. z o.o., Pelplin 2016, ss. 231 + 1 nlb

Praca zawiera kalendarium oraz wybrane harcercskie biografie pomorskie i tczewskie. Wśród pierwszych m.in. biografie hm. Alfa Liczmańskiego, hm. Witolda Rusinka, gen. Mariusza Zaruskiego, Eugeniusza Kwiatkowskiego czy hm Janiny Bartkiewiczówny, zaś wśród harcercmistrzów rodem z Tczewa znaleźli się Kazimierz Badziąg, Zofia Czerny, Bronisław Goździelewski, Jan Szymała, Jan Strelau i Danuta Zagórska. Do całości dołączono przykłady poezji, pieśni i modlitw harcercskich, a także podziękowania autora i listę honorowych darcerczyńców.

Adam Węsierski, Śliwicki słownik biograficzny, t. II, Wydawnictwo Tekst sp. z o.o., Bydgoszcz 2016, ss. 173

Drugi tom słownika zawiera biogramy kilkudziesięciu osób związanych rodzinie i zawodowo z regionem, ale i również nad wyraz obszerne biogramy tzw. żołnierzy wyklętych, którzy działali w okolicach Śliwic tuż po zakończeniu II wojny światowej. Tą metodą powinny znaleźć się w takiej publikacji biogramy wszystkich pozostałych wojskowych, jacy przeszli przez te tereny w minionych wojnach. Ale czy tego oczekujemy od lokalnych słowników biograficznych?

Listy z Helu. Korespondencja Romana Komierowskiego z żoną (1904–1913), oprac. i wstępem opatrzył Tomasz Łaskiewicz, wyd. Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Inowrocławiu, Inowrocław 2015, ss. 261 + 1 nlb

Książka zawiera listy polskiego ziemianina i byłego posła do pruskiego parlamentu Romana Komierowskiego do żony, w znakomitym opracowaniu i z takimż wstępem Tomasza Łaskiewicza. Na początku XX w. Komierowski kupił w Helu parcelę, na której wybudował dom zwany przez niego „checz kaszebska”. Od 1903 roku spędzał w nim jedno z letnich miesięcy, z pasją oddając się kąpielom, spacerom i gawędom towarzyskim. „Listy stanowią zapis prywatnej rozmowy pomiędzy małżonkami. Poruszane są w nich wszelkie sprawy bieżące, codzienne obserwacje Helu, przybywających tu gości, jakości usług, pogody, informacje towarzyskie, rodzinne, a także gospodarcze. Na kartach listów przewijają się też różnorodne opinie o Kaszubach, Niemcach, stosunkach społecznych i gospodarczych. Wszystko to zapisane jest zwykłym, codziennym językiem, jakim posługiwali się Polacy – ziemianie w zaborze pruskim przed stu laty” (z okładki).

***Czas próby i nadziei. Wspomnienia mieszkańców ziemi kościerskiej z lat 1939–1945*, red. Krzysztof Jażdżewski, Rajmund Knitter, seria *Kościerska Biblioteka Historyczna*, nr 3, wyd. Muzeum Ziemi Kościerskiej im. dra Jerzego Knyby w Kościerzynie, Kościerzyna 2016, ss. 415**

Książka jest owocem dwóch programów upamiętniających II wojnę światową na ziemi kościerskiej: Zespołu ds. Upamiętnienia i Wyjaśnienia Wysiedlenia Ludności Kościerskiej w Listopadzie 1939 Roku, działającego przy Komisji Edukacji i Sportu Rady Miasta Kościerzyny (2006 r.) oraz projektu Muzeum Ziemi Kościerskiej „Kościerzyna 1945 – rok wojny, rok pokoju we wspomnieniach mieszkańców Kościerzyny i ziemi kościerskiej” (2015 r.). Jak czytamy we wstępie pióra Krzysztofa Jażdżewskiego: „Zebrany podczas obu projektów materiał jest dość zróżnicowany pod względem stylu, szczegółowości i obszerności wypowiedzi. Materiały zgromadzone w 2006 roku sporządzono w dużej mierze przez nauczycieli historii przyjęły raczej formę rozmowy, zmierzającej do ustalenia dokładnej daty wysiedlenia i ich przebiegu. Inaczej rzecz się miała w przypadku materiałów zebranych w roku 2015: chociaż pytania zadawali uczniowie, czynili to na podstawie kwestionariusza przygotowanego przez pracowników Muzeum”.

Johann Daniel Titius, *Relacja o uczonych mężach pochodzących z miasta Chojnice w Polskich Prusach / Nachricht von den Gelehrten welche aus der Stadt Conitz des Polnischen Preußens herkommen*, przekład z języka niemieckiego Ewa Drzazgowska, seria *Historyczne Pomniki Chojnic*, pod red. Przemysława Zientkowskiego, wyd. Miasto Chojnice, Fundacja Inicjatyw Obywatelskich Marcina Fuhrmanna, Chojnice 2016, ss. 182

Johann Daniel Tietz (Titius) urodził się w 1729 roku w Chojnicach. Po przejściu wszystkich szczebli ówczesnej kariery naukowej został profesorem na Uniwersytecie w Wittenberdze, gdzie wykładał matematykę, fizykę, biologię, filozofię i teologię. Po 20 latach został rektorem tej uczelni. Dziełem *Relacja o uczonych mężach...* Titius chciał udowodnić, iż również na prowincji, z dala od wielkich ośrodków akademickich mogli się rodzić geniusze. Zarazem jest to pierwsza praca o Chojnicach i jego mieszkańcach. W planach znajduje się wydanie jeszcze dwóch innych dzieł Titiusa.

Konstanty Kościński o Gochach. *Z dziejów parafii w Borzyszkowach, Konarzynie i Przechlewie*, pod red. Mariana Frydy, Wydawnictwo „Region” Jarosław Ellwart, Gdynia 2017, ss. 124 + 9 nlb

Książka zawiera trzy artykuły – we współczesnym opracowaniu redakcyjnym Mariana Frydy – badacza Kaszub z pocz. XX w. Konstantego Kościńskiego:

Parafia borzyszkowska w powiecie człuchowskim w Prusach Zachodnich wedle zapisów ks. proboszcza Jana Gotfryda Borka: przyczynki do etnografii Kaszub (pierwotnie w „Rocznikach TNT” z 1905 r.), *Parafia kaszubska Konarzyny: obrazek historyczny* (pierwotnie w „Rocznikach TNT” z 1906 r.) oraz *Parafia przechlewska w powiecie człuchowskim w Prusiech Zachodnich: obrazek historyczno-statystyczny* (pierwotnie w „Rocznikach TNT” w 1909 r.). Duży walor poznawczy posiada *Przedmowa do uwspółcześnionego wydania* pióra Mariana Frydy, w której zamieścił obszerny biogram Kościńskiego.

„Nauka”, 3/2016, red. nac. Jerzy Brzeziński, wyd. Polska Akademia Nauk, Warszawa 2016, ss. 209 + 2 nlb

W kwartalniku Biura Upowszechniania i Promocji Nauki PAN znajdziemy głównie wypowiedzi na temat kondycji współczesnej polskiej nauki i dydaktyki akademickiej. Dla tematyki kaszubskiej najważniejszy jest jednak artykuł Cezarego Obracht-Prondzyńskiego *Gerard Labuda – Z Kaszub do Historii Kaszub*, w którym autor skupił się na „kaszubskich śladach” w niezwykle bogatym życiorysie tego wybitnego historyka.

„Zapiski Historyczne” poświęcone historii Pomorza i krajów nadbałtyckich, t. LXXXII, 2017, z. 1, komitet redakcyjny pod przew. Piotra Z. Olińskiego, wyd. Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2017, ss. 177 + 7 nlb

W pierwszym kwartale 2017 roku w toruńskim czasopiśmie znalazły się artykuły i materiały dotyczące dziejów Pomorza i basenu Morza Bałtyckiego w średniowieczu i we wczesnej nowożytności. Wśród nich m.in.: Udo Arnolda *Die Visitation als Mittel traditioneller Ordensstruktur nach 1466*, Cezarego Kardasa *Economic Relations Between Gdańsk and Königsberg in the Years 1466–1526* czy Wiesława Długokęckiego *Zur Geschichte der Führungsschichten in Königsberg und Marienburg in der Zeit des dreizehnjährigen Krieges. Ein Beitrag zum Austausch der städtischen Machteliten*.

„Zapiski Historyczne” poświęcone historii Pomorza i krajów nadbałtyckich, t. LXXXII, 2017, z. 2, komitet redakcyjny pod przew. Piotra Z. Olińskiego, wyd. Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2017, ss. 241 + 3 nlb

Drugi zeszyt toruńskich „Zapisek” z 2017 roku został zadedykowany prof. Januszowi Małkowi z okazji jego 80. rocznicy urodzin. W tomie znajduje się bibliografia prac Jubilata za lata 2012–2017 opracowana przez Michała Białkowskiego. Spośród jedenastu artykułów można wymienić: Andrzeja Radziwińskiego *Mikołaj Kopernik – duchowny w czasach przełomu*, Krzysztofa Mikul-

skiego *Podwójna obsada urzędów ziemskich, urzędy „tytularne” / „nielegalne” w Rzeczypospolitej w XVII–XVIII w. – kilka uwag wstępnych*, Jacka Wijaczki *Procesy o czary przed sądem sołtysim Kowalewa (Pomorskiego) w XVII–XVIII wieku* czy Waldemara Rozyńkowskiego *Książdz Stanisław Kujot jako duszpasterz*.

„Zeszyty Chojnickie”, z. 32, red. Kazimierz Jaruszewski, Bogdan Kuffel, wyd. Chojnickie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Chojnice 2016, ss. 391 + 1 nlb

Najnowszy chojnicki zeszyt naukowy podzielony został na siedem części. W pierwszej (*Artykuły – Rozprawy*) znalazły się teksty m.in.: Marcina Wałdocha *Polityka faktów dokonanych: Chojnice od 15 lutego do 9 maja 1945 roku we władzy Armii Czerwonej i Polskiej Partii Robotniczej* i Tomasza Rembalskiego *Analiza społeczno-demograficzna wykazów szlachty z powiatu chojnickiego z lat 1893–1903 w kontekście polityki władz pruskich wobec szlachty polsko-kaszubskiej w Prusach Zachodnich*. Część druga (*Studia–Materiały*) zawiera aż siedem tekstów, w tym m.in.: Marka Romaniuka *Archiwalia chojnickie w zasobie Archiwum Państwowego w Bydgoszczy*, Kazimierza I. Ostrowskiego *Komunalne problemy Chojnic w latach 1945–1950 w świetle działalności Miejskiej Rady Narodowej*, czy Kazimierza Jaruszewskiego *Wychowankowie Królewskiego Katolickiego Gimnazjum w Chojnicach w Towarzystwie Literacko-Słowiańskim we Wrocławiu (1842–1886)*. W części trzeciej (*Materiały źródłowe*) znalazły się dwa teksty, w tym Mariana Frydy *Jak w 1920 r. obierano sołtysa w Łąkiem, czyli o trudnych początkach samorządności na Gochach po I wojnie światowej*. Ponadto w numerze znalazły się części zatytułowane: IV. *Biografie – Sylwetki – Wspomnienia*, V. *Sprawozdania*, VI. *Recenzje* i VII. *Miscellanea*.

„Kwartalnik Chojnicki”, nr 18, red. Kazimierz Jaruszewski, wyd. Miejska Biblioteka Publiczna w Chojnicach, Chojnice 2016, ss. 95 + 1 nlb

Motywem przewodnim 18. numeru jest kuchnia chojnicka. Ponadto w znalazły się tu artykuły: Weroniki Sadowskiej *70 lat minęło. Jubileusz chojnickiej biblioteki*, Kazimierza Ostrowskiego *Wielka mała ojczyzna (o ZKP w Chojnicach)*, czy Kazimierza Jaruszewskiego *Sufragan z chojnicką maturą (o ks. bp. Janie Trepnau)*.

„Zapiski Puckie”, nr 15, komitet redakcyjny pod przew. ks. Jana Perszona, wyd. Wydawnictwo „MS” oraz Muzeum Ziemi Puckiej im. Floriana Ceynowy w Pucku, Miasto Puck, Puck 2016, ss. 188

W pierwszej części spośród dziesięciu „Rozpraw” można wymienić: Michała Starskiego *Badania archeologiczne parceli mieszczańskiej przy ul. 1 Maja*

w *Pucku*, Pawła Marka Pogodzińskiego *Domy z wraków – zapomniany element krajobrazu Kaszub Nordowych*, Kamili Tucholskiej *Rozwój Helu w drugiej połowie XIX wieku na podstawie kroniki Martina Strucka*, Mirosława Kuklika *Zmiany w postawie ludności Północnych Kaszub wobec Polski i polskości w pierwszym ćwierćwieczu XX wieku*. W części „Źródeł i materiałów” na uwagę zasługują wspomnienia Jadwigi Karpińskiej (1908–2012) oraz o niej autorstwa Mirosława Kuklika.

„Teki Kociewskie” – czasopismo społeczno-kulturalne, z. X, red. nacz. Michał Kargul, wyd. Oddział Kociewski Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Tczew 2016, ss. 282 + 1 nlb

Obecny zeszyt czasopisma podzielony został na trzy części: I. Społeczeństwo, kultura, język, II. Z kociewsko-pomorskich dziejów, III. Z życia Zrzeszenia. Z licznych artykułów z części pierwszej można zwrócić uwagę na: Daniela Kalinowskiego *Franciszek Sędzicki o „przyjaźni” kaszubsko-kociewskiej*, Jowity Kęcińskiej-Kaczmarek *Krajna na mapie Pomorza*, Marii Pająkowskiej-Kęsik *O literaturze Kociewia (w zarysie)*, Aleksandry Paprot *Co o Żuławach każdy wiedzieć powinien?* Z części drugiej: Tomasza Jagielskiego *Opowieść historyka z żuławskiej krainy*, Michała Kargula *Sześćdziesiąt lat Zrzeszenia na Kociewiu, trzydzieści pięć lat Zrzeszenia w Tczewie*.

„Prowincja” Kwartalnik Społeczno-Kulturalny Dolnego Powiśla i Żuław, nr 4 (26), red. nacz. Leszek Sarnowski, wyd. Stowarzyszenie Inicjatyw Obywatelskich „Taka Gmina” w Sztumie, Sztum 2016, ss. 206 +2 nlb

W dziale *Poezja*: Wojciech Boros, Jerzy Frycowski i Jolanta Steppun, w dziale *Proza*: Tomasz Stężyła i Zuzanna Gajewska, ponadto pismo „Prowincja” zawiera *Eseje*: Andrzeja Leszczyńskiego, Katarzyny Kuroczki i Grzegorza Kasperka, a także *Rozmowy Prowincji*, *Kultura się liczy*, *Wędrowki po prowincji*, *Na tropach historii*, *Biografie i Wspomnienia*, *Muzyka – Teatr* oraz *Recenzje*.

„Kartuskie Zeszyty Muzealne”, [z.] 1/2016, pod red. Barbary Kąkol, wyd. Muzeum Kaszubskie im. Franciszka Tredera w Kartuzach, Kartuzy 2016, ss. 146

Pierwszy numer z nowej serii wydawniczej Muzeum Kaszubskiego w Kartuzach. Składa się z trzech części: artykułów, materiałów źródłowych oraz kroniki. Większa część zeszytu poświęcona jest twórcy muzeum Franciszkowi Trederowi.

„Terra Zaborensis / Ziemia Zaborska”, nr 9, red. Zbigniew Gierszewski, wyd. Zaborskie Towarzystwo Naukowe, Brusy 2016, ss. 64

W popularnym biuletynie znajdziemy m.in. takie teksty jak: Zbigniew Gierszewski *Jan Karnowski – człowiek w drodze*, Kazimierz Jaruszewski *Chojnice w życiu i twórczości Jana Karnowskiego*, czy Mieczysław Spierewka *Historia karczmy Trzebiatowskiego i jego rodziny w Kosobudach*.

Kaszubi i Pomorze a Kraków. O zainteresowaniach sprawami kaszubsko-pomorskimi w kręgu Polskiej Akademii Umiejętności, red. nauk. Józef Borzyszkowski, wyd. Polska Akademia Umiejętności, Kraków 2016, ss. 223 + 1 nlb

Tom jest owocem pierwszej konferencji naukowej o tym samym tytule, zorganizowanej przez powołaną do życia w 2014 roku Gdańską Stację Naukową PAU oraz Instytut Kaszubski. W książce zamieszczono następujące artykuły: Jerzy Wyrozumski *Gerard Labuda – pierwszy prezes odrodzonej PAU. Kraków a Gdańsk*, Józef Borzyszkowski *Kraków a Florian Ceynowa (1817–1881) – ojciec regionalizmu kaszubskiego*, Julian Dybiec *Strategia naukowa Akademii Umiejętności i jej społeczne wsparcie*, Daniel Kalinowski *Krakusy na Kaszubach... Obraz Gdańska i Pomorza w opiniach Małopolan z II poł. XIX i I poł. XX wieku*, Justyna Pomierska *Stefan Ramułt i sprawa kaszubska a Akademia Umiejętności – ich udział w rozwoju kaszubologii*, Anna Kwaśniewska *Krakowskie środowisko naukowe a tematyka pomorska w badaniach Instytutu Bałtyckiego*, Cezary Obracht-Prondzyński, Krzysztof Sławski *Portret zbiorowy gdańsko-pomorskich członków Polskiej Akademii Umiejętności z początku XXI wieku*, Cezary Obracht-Prondzyński *Uczeni a sprawa kaszubska – rola Akademii oraz Tadeusz Oracki Kontakty uczonych z Pomorza i Prus Wschodnich z Akademią Umiejętności w Krakowie w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*.

Ziemie nad dolną Wisłą. Historia i współczesne wyzwania rozwojowe. W 550. rocznicę II Pokoju Toruńskiego, red. Cezary Obracht-Prondzyński, Gdańsk–Elbląg 2016, ss. 159 + 1 nlb

Publikacja jest pokłosiem konferencji, która odbyła się z okazji jubileuszu w Elblągu 12 kwietnia 2016 roku. Znalazły się w niej m.in. artykuły: Marka Cetwińskiego *Sytuacja w Królestwie Polskim za czasów pierwszych Jagiellonów: tradycje wynalezione, mocarstwowe ambicje, rzeczywistość*, Klemensa Bruskiego *Ziemie nad dolną Wisłą przed wojną trzynastoletnią*, Janusza Małka *Prusy Królewskie, Zakonne a potem Książęce po II Pokoju Toruńskim. Specyfika ustrojowa, społeczna i kulturowa*, Józefa Borzyszkowskiego *Spółeczeństwo ziem pruskich w XIX i na początku XX wieku: konflikt – rywalizacja – współzycie*,

czy Cezarego Obracht-Prondzyńskiego *Specyfika socjogenezy społeczeństwa polskiego nad dolną Wisłą po II wojnie światowej*.

1050. rocznica Chrztu Polski, pod red. Krzysztofa Lewalskiego, wyd. Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Gdańsk 2016, ss. 341 + 16 nlb

Praca pokonferencyjna, której współorganizatorem byli m.in. Instytut Kaszubski, Polska Akademia Umiejętności Stacja Naukowa w Gdańsku oraz Uniwersytet Gdański, ukazała się z okazji 1050. rocznicy Chrztu Polski. Składa się na nią 14 artykułów, 6 informacji o wydarzeniach związanych z rocznicą, jakie odbyły się w 2016 roku w Gdańsku. Spośród autorów i ich artykułów można wymienić m.in.: Jerzego Wyrozumskiego *Wpływy chrześcijańskie na ziemiach Słowian północno-wschodnich przed 966 rokiem*, Pawła Guta *Panteon słowiński i wierzenia przedchrześcijańskie w rękopiśmiennych kronikach pomorskich zasobu Archiwum Państwowego w Szczecinie. Kronika Andreasa Westphala (1685–1747)*, Marka Smolińskiego *Relacje książąt Pomorza Wschodniego z dynastii Sobiesławiców z Kościołem*, Rafała Kubickiego *Monastycyzm na Pomorzu do początku XIX wieku – uwagi na temat organizacji struktur i działalności zakonów*, Janusza Małki *Reformacja i Kościoły protestanckie na Pomorzu w XVI stuleciu. Stan badań i postulaty badawcze*, Sławomira Kościelaka *Stan wiary i Kościoła na Pomorzu w świetle dzieła Echo Sepulchralis Jana Gotfryda Borka*, Leszka Jażdżewskiego *Ruch pielgrzymkowy na Pomorzu w okresie zaboru pruskiego* czy Kazimierza Kozłowskiego *Problemy kościołów chrześcijańskich i rekatolicyzacji na Pomorzu Zachodnim po 1945 roku*.

Historia krajobrazu kulturowego Dolnych Łużyc i południowej części województwa lubuskiego, red. Günter Bayerl, Leszek C. Belzyt, Axel Zutz, tłumaczenie tekstów niemieckich Leszek C. Belzyt, wyd. Brandenburgische Technische Universität, Uniwersytet Zielonogórski, Cottbus-Senftenberg–Zielona Góra 2016, ss. 768

Jak czytamy na okładce: „Opracowanie to – po raz pierwszy od około 75 lat – poświęcone jest wspólnej historii krajobrazu kulturowego Dolnych Łużyc (w Niemczech) i południowej części województwa lubuskiego (w Polsce). Pomijając podział polityczny po 1945 roku, oba regiony charakteryzują się wspólnymi cechami, ukształtowanymi na przestrzeni stuleci, o których należy przypominać ze względu chociażby na wzmagającą się europeizację kontynentu. Autorzy polscy i niemieccy w swoich opracowaniach zwracają uwagę na dzieje ludności regionu, jej zwyczaje i kulturę oraz specyficzną historię polityczną na obszarze pogranicza wraz z jej skutkami, odbijającymi się na rozwoju rolnictwa, rzemiosła, przemysłu i energetyki, osadnictwa i architektury, jak również tamtejszej ochrony środowiska naturalnego”.

Znak gryfa. Gryfici i ich pomorskie dziedzictwo. Materiały z sesji naukowej 29 września 2014 roku, praca zbiorowa pod red. Kazimierza Kozłowskiego, Barbary Igielskiej, Ryszarda Stoltmanna, wyd. Zamek Książąt Pomorskich w Szczecinie, Oficyna Wydawnicza Archiwum Państwowego „Dokument”, Szczecin 2016, ss. 123 + 1 nlb

W zbiorze materiałów na uwagę zasługują następujące teksty: Kazimierza Kozłowskiego *O potrzebie badań i upowszechniania wiedzy o ludności rodzimej Pomorza Zachodniego*, Radosława Gazińskiego *Materiały dotyczące heraldyki książąt pomorskich w Archiwum Państwowym w Szczecinie*, Edwarda Rymara *Dlaczego i od kiedy Gryfici*, Zygmunta Szultki *Słowiańska ludność autochtoniczna na Pomorzu Zachodnim od VI wieku do 1945 roku*, Cezarego Obracht-Prondzyńskiego *O pomorskim dziedzictwie Gryfitów (spojrzenie z perspektywy bytowskiej)* oraz Beaty Afeltowicz *Nazwa herbowa Gryf w chrematonimii Pomorza Zachodniego początku XXI wieku*.

Labor et memoria. Jan Macholak XLV lat w służbie archiwalnej, praca zbiorowa pod red. Kazimierza Kozłowskiego i Władysława Stępniaaka, wyd. Stowarzyszenie Archiwistów Polskich, Wydawnictwo Archiwum Państwowego w Szczecinie „Dokument”, Szczecin 2017, ss. 402 + 23 nlb

Księga pamiątkowa zasłużonego archiwisty dr. Jana Macholaka wydana z okazji jego 45 lat pracy archiwalnej i przejścia na emeryturę. Składają się na nią wstęp przybliżający postać Jubilata autorstwa redaktorów tomu, laudacje (w liczbie 19), prace dedykowane, teksty autorskie oraz album zdjęć poświęconych Jubilatowi. Wśród prac dedykowanych dominują artykuły archiwistów i z dziedziny archiwistyki. Warto jednak zwrócić uwagę na tekst Zygmunta Szultki *Spostrzeżenia nad podziałami terytorialnymi i strukturą własności ziemskiej wschodniej części Księstwa Szczecińskiego w XVI i w pierwszej połowie XVII wieku*.

Nekropolie Warmii i Mazur, pod red. Wiktora Knercera i Beaty Wacławik, *Prace Historyczno-Archiwalne Archiwum Państwowego w Olsztynie*. Seria: *Dziedzictwo Warmii i Mazur*, t. I, Olsztyn 2016, ss. 227

W tomie znalazły się m.in. następujące artykuły: Wiktor Knercer *ślady na ziemi – cmentarze*, Anna Długozima *Fenomen cmentarzy warmińskich i mazurskich w aspekcie ich położenia w krajobrazie*, Janusz Jasiński *Historia Warmii i Mazur odczytywana na grobach*, Karolina Manikowska *Cmentarze menonickie jako pamiątka osadnictwa ołędzkiego na terenie dzisiejszego województwa warmińsko-mazurskiego*, Joanna Piotrowska *Kilka uwag przy okazji rozmyślań o potrzebie inwentaryzacji nowożytnych płyt nagrobnych z terenu Warmii i Prus* czy Tekla Żukowska *Roślinność opuszczonych mazurskich cmentarzy, jej bogactwo i symbolika*.

Sześć dekad po kaszubsku, pod red. Janiny Borchmann i Macieja Tamkuna, seria Biblioteka Gminy Wejherowo, t. XXXIX, wyd. Biblioteka Publiczna Gminy Wejherowo im. Aleksandra Labudy w Bolszewie, Gmina Wejherowo, Bolszewo 2016, ss. 211

Z recenzji wydawniczej prof. Zbigniewa Zielonki: „Prace, które stanowią bogate żniwo sesji poświęconej 60-leciu życia Stanisława Jankego, zorganizowanej w Bibliotece Publicznej Gminy Wejherowo im. A. Labudy w Bolszewie – pozostaną jako świadectwo aktywności przyjaciół, znajomych, a zwłaszcza organizatorów tego jubileuszu. Jest to także świadectwo życia kulturalnego, a przede wszystkim dokonań literackich współczesnych Kaszub. Są one pisane piórami profesjonalistów, m.in. Tadeusza Linknera, Edwarda Brezy, Daniela Kalinowskiego, Macieja Tamkuna, w całości będąc czymś w rodzaju monografii twórczości literackiej pisarza”.

Pasje – obywatelska wspólnota – Europa. Lepsze życie Pomorzan. Po IX Pomorskim Kongresie Obywatelskim, red. Marcin Wandałowski, Piotr Zbieranek, seria Wolność i Solidarność, nr 71, wyd. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2016, ss. 180 + 16 nlb

Rozmowy i opinie na temat Pomorskiego Kodeksu Wartości, nazwanego przez ekonomistę Jana Szomburga, kompasem wyrastającym ze wspólnych korzeni, tożsamości, cementującym tkankę społeczną, opierającym się na wspólnych osiągnięciach i zasobach, skierowanym w przyszłość i wyrażającym nasze (pomorskie) aspiracje. Przez szacunek i współpracę do lepszego życia to jedno z zadań i propozycji otwierających dyskusję. Wśród wyrażających opinię premier Mateusz Morawiecki, podróżnik Aleksander Doba, prof. Jerzy Bralczyk, historyk i socjolog prof. Cezary Obracht-Prondzyński, Mieczysław Struk, Kazimierz Wierzbicki i wielu innych, deklarujących praktykowanie obywatelskości w życiu codziennym, ludzi różnych profesji i zainteresowań.

Polacy i Polska wobec wyzwań dojrzałości. Po XI Kongresie Obywatelskim, red. merytoryczna Jan Szomburg, seria Wolność i Solidarność, nr 74, wyd. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2017, ss. 211 + 2 nlb

Publikację otwiera tekst Jana Szomburga, prezesa Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową *Wyzwanie dojrzałej tożsamości narodowej – co ona oznacza i jak ją stworzyć?* Cztery bloki tematyczne, prócz wspomnianego także wypowiedzi skupione wokół *Przejawów i źródeł polskiej niedojrzałości, Dróg budowania dojrzałego społeczeństwa i państwa oraz Dojrzałej wspólnoty narodowej*. Wśród drogowskazów procesu dojrzewania Polaków i Polski wymieniono

zrozumienie siebie, samoakceptację, podmiotowość, otwartość na krytykę, odpowiedzialność, dalekowzroczność, racjonalność, umiejętność porozumiewania się, otwartość na innych oraz troskę o przyrodę.

Pasieka wyobraźni. O twórczości Józefa Chełmowskiego, monografia zbiorowa pod red. Daniela Kalinowskiego i Tomasza Siemińskiego, wyd. Urząd Miejski w Brusach, Muzeum Zachodniokaszubskie w Bytowie, Brusy–Bytów–Gdańsk 2017, ss. 278 + 2 nlb

Książka jest pokłosiem XV Konferencji Kaszuboznawczej pt. *Józef Chełmowski i autentyzm na Pomorzu*, która odbyła się w Bytowie 25 października 2016 roku. Zawiera trzynaście artykułów, w tym m.in. Daniela Kalinowskiego *Mistycyzm obrazem i słowem objaśniony* (który jest również autorem *Wstępu*), Tomasza Siemińskiego *Opisanie świata światów. Księgi Józefa Chełmowskiego (1934–2013)* oraz *Ważniejsze wystawy, nagrody, kolekcje*, Elżbiety Kal *Między intuicją a intelektem. Twórczość Józefa Chełmowskiego w perspektywie historii sztuki*, Andrzeja Stachowiaka *Józefa Chełmowskiego ars religiosus*, Józefa Borzyszkowskiego *Józef Chełmowski (1934–2013) – wybitny twórca ludowy, rzeźbiarz, malarz – na szkle i płótnie, konstruktor, kolekcjoner, pszczelarz i filozof*, Adeli Kuik-Kalinowskiej *Tradycja kaszubska w twórczości Józefa Chełmowskiego*, czy Magdaleny Sudoł *Obiekt Chełmowski. Popularyzacja kolekcji zgromadzonej w Muzeum Zachodniokaszubskim w Bytowie*.

Méster Jan (1907–1989). Praca monograficzna o Janie Trepczyku, red. Witosława Frankowska, seria Biblioteka Kaszubska, nr 9, wyd. Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, Wejherowo 2017, ss. 292

Książka powstała z okazji 110. rocznicy urodzin Jana Trepczyka – wejherowskiego poety, kompozytora i leksykografa. Na tom składają się następujące artykuły: Edmund Kamiński *Pòdrzatk na pòstacjã Jana Trepczika*, Sławomir Formela *Kryptonim „Działacze”. Inwigilacja Jana Trepczyka przez komunistyczny aparat bezpieczeństwa do 1956 r.*, Dariusz Majkowszczi *Méster Jón na kortach „Pòmèranie”*, Daniel Kalinowski *Trepczyk portretujący*, Witosława Frankowska *Muzyczna stegna Méstra Jana*, Sławomir Bronk *Pieśni Jana Trepczyka w opracowaniach chóralnych. Próba charakterystyki na przykładzie wybranych utworów*, Bòżena Ùgòwskò *Jan Trepczyk – dzysodniowé òdczètiwanié jego ùtwòrstwa w procesie didaktycznym*. W drugiej części książki znalazły się bibliografia utworów literackich i muzycznych Jana Trepczyka.

Gdynia – Dzieło otwarte / Gdynia – An open work. Katalog/The catalogue, red. Jacek Friedrich, Anna Śliwa, wyd. Muzeum Miasta Gdyni, Gdynia [2017], ss. 335 + 1 nlb

Dwujęzyczna, polsko-angielska obszerna księga zawiera tytułowy katalog najnowszej wystawy stałej w Muzeum Miasta Gdyni (w drugiej części), który poprzedzony jest ciekawymi esejami (część pierwsza), m.in.: Andrzeja Szczerskiego *Gdynia i konsekwencje / Gdynia and its consequences*, Jana Daniluka *Gotenhafen – trudne miasto. Gdynia w latach okupacji niemieckiej (1939–1945) / Gotenhafen – a hard city. Gdynia during the german occupation (1939–1945)*, Tadeusza Stegnera *Gdynia w oczach mieszkańca i historyka / Gdynia through the eyes of a resident and a historian*, czy niewymienionego w spisie treści Antoniego Bartosza *Gdynia – widok z południa / Gdynia – a view from the south*.

Elbląska Uczelnia Humanistyczno-Ekonomiczna 2001–2016, oprac. zespół w składzie: Tomasz Borkowski, Henryk Fall, Ireneusz Modzelewski, Cezary Obracht-Prondzyński, Sylwia Sobkowiak, Sylwia Szadok, wyd. Elbląska Uczelnia Humanistyczno-Ekonomiczna, Elbląg 2016, ss. 99 + 1 nlb

Książka wydana z okazji jubileuszu elbląskiej uczelni składa się z trzech części. W pierwszej zatytułowanej *Piętnaście lat rozwoju* zaprezentowano dzieje, studentów, życie naukowe, współpracę ze środowiskiem, realizowane projekty oraz siedzibę uczelni. W części drugiej *Refleksje, wspomnienia, gratulacje* znalazły się m.in. teksty Józefa Borzyszkowskiego *To były ciekawe lata i doświadczenia*, Cezarego Obracht-Prondzyńskiego *Kilkanaście dobrych lat* czy Jana Żebrowskiego *Moja Alma Mater*. W części trzeciej *Jubileusz* znalazły się m.in. przemówienie Rektora EUH-E Zdzisława Dubielli, informacje o sztandarze i medalu elbląskiej uczelni.

Bajki, legendy i podania kaszubskie – dawniej i dziś. Materiały pokonferencyjne, red. Dušan-Vladislav Paždjerski, wyd. Nadbałtyckie Centrum Kultury, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, Gdańsk–Wejherowo 2016, ss. 174 + 2 nlb

Publikacja jest pokłosiem sesji naukowej *Bajki, legendy i podania kaszubskie – dawniej i dziś*, która odbyła się 3 listopada 2016 roku, w ramach projektu „Opowiedz mi bajkę 2 – Opowiedz mi bôjkã – Tell me a fairytale” zrealizowanego przez Nadbałtyckie Centrum Kultury i Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie. Druga edycja projektu miała za cel popularyzację bajek, baśni i podań kaszubskich. W tomie znalazły się teksty m.in. Tadeusza Linknera *Po lekturze Bazarza kaszubskiego*, Daniela Kalinowskiego

Floriana Ceynowy próba romantycznej baśni, Adeli Kuik-Kalinowskiej Literackie pierwowzory kaszubskich bajek. Wprowadzenie do problematyki oraz Danuty Stanulewicz Barwy bajki kaszubskiej i Justyny Pomierskiej Bajka kaszubska w edukacji. Podsumowanie projektu dydaktycznego Zwyczajnie niezwykłe – w krainie bajek kaszubskich.

Dekoracje architektoniczne Gdańska 1945–1989, t. I. Główne Miasto – fresk, sgraffito, mozaika, ceramika, red. nauk. Jacek Kriegseisen, zdjęcia Michał Szymończyk, wyd. Nadbałtyckie Centrum Kultury, Gdańsk 2016, ss. [236]

Książka w dużej mierze jest albumem dekoracji architektonicznych Głównego Miasta, który poprzedzony został tekstami Jacka Kriegseisena *Wprowadzenie* oraz tegoż *Dekoracje architektoniczne Głównego Miasta Gdańska w okresie powojennej odbudowy miasta (freski, sgraffita, mozaiki, ceramika)*, Jacka Szczyńskiego *Dekoracja architektoniczna – szkic o jej historii dniu dzisiejszym* oraz Klaudiusza Grabowskiego *Ikonografia ulicy Długiej i Długiego Targu po 1945 roku*.

Literackie portrety Chojnic, pod red. K. Jaruszewskiego, seria Biblioteka Chojnicka, t. 15, wyd. Chojnickie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Chojnice 2015, ss. 100

Zbiór siedmiu szkiców będący rezultatem konferencji popularnonaukowej *Literackie portrety Chojnic* pod honorowym patronatem Burmistrza Chojnic, która odbyła się 26 czerwca 2015 roku, inaugurując jednocześnie obchody Dni Chojnic. Wśród tekstów m.in. Aliny Jaruszewskiej *Franciszek Fenikowski o latach gimnazjalnych doktora Ceynowy*, „Zapadły zamek”, Kazimierza Ostrowskiego *Historia Chojnic w roli bohatera dramatów Stefana Bieszka*, Zbigniewa Gierszewskiego *Z Anną Łajming w przedwojennych Chojnicach* oraz Kazimierza Jaruszewskiego *Miejsce Chojnic w życiu i twórczości Jana Karnowskiego*.

***Pommern gestern und heute. Von den Ordensrittern zum geeinten Europa / Pomorze wczoraj i dziś. Od Krzyżaków do zjednoczonej Europy*, [hrsg. von] Thorsten Schmude, übersetzt aus dem Deutschen Anna Paszkiewicz unter Mitwirkung von Dawid Matelski / przekład z niemieckiego Anna Paszkiewicz, współpraca translatorska Dawid Matelski, wyd. Hinstorff Verlag GmbH, Rostock 2016, ss. 431 + 1 nlb**

Estetycznie zaprezentowany zbiór różnych tekstów wydanych z okazji 500-lecia „szlacheckich rodów z Trzebiatkowej”, uroczyste obchodzonych podczas Kongresu Rodów Pomorza w Szczecinie w 2015 roku. Na uwagę zasługują artykuły

Wenera Buchholza *Bedeutungswandel des Namens Pommern in der Geschichte* (s. 23–68), Klaus-Dieter Kreplina *Das Land Bütow zwischen Pommern und Preußen* (s. 69–151) oraz tegoż *Die Suche nach der Verleihungsurkunde für Tschebiatkow von 1515*, Agnieszki Krzysiak *Archeologiczne wykopaliska na terenie Tuchomia/Trzebiatkowej* (s. 168–176), Christiana Höppnera *Zwischen Bodenreform und „blühenden Landschaften“. Pommern 1946 bis 1998* (s. 342–354) czy Daniela Kalinowskiego *Kaszubi – mała społeczność o wielkiej historii* (s. 370–385). Tu należałoby zastanowić się nad właściwą kolejnością tych artykułów. Swoje miejsce w omawianym wydawnictwie znalazły również teksty genealogiczne, m.in. przedruki opracowań (wciąż wartościowe) zmarłego w 1978 roku niemieckiego genealoga Herberta von Schmude oraz ciekawe wspomnienia Karla H. Radde. Kilku spośród autorów szczyli się tytułami naukowymi z nauk ścisłych, co niestety nie przekłada się na wartość ich genealogicznych opracowań. Niewiele nowego wnoszą one do wiedzy historycznej i często bazują na utartych mitach. Sporo zarzutów można skierować do redaktora tomu, na co dzień kierownika firmy konsultingowej. Szkoda, że podejmując się wydania dwujęzycznego opracowania popularnonaukowego (z założenia o dużej liczbie czytelników), nie zdecydował się na współpracę z polskim znawcą tematu. Najgorzej w całym opracowaniu wypadł przekład niemieckich tekstów na polski, autorstwa Anny Paszkiewicz, która zastrzegła na s. 6, że „ponosi odpowiedzialność za właściwość przekładu”. A jest on fatalny! Niewątpliwą zaletą książki są bardzo cenne ilustracje, szczególnie mapy oraz barwne kaszubskie herby. Za to należy się redaktorowi pochwała.

Wejherowa dawny czar. Miasto i okolice w fotografii Augustyna Ziemensa (1867–1948), koncepcja albumu, wybór zdjęć i oprac., teksty Maciej Kurpiewski, Wydawnictwo „Region”, koedycja Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, Wejherowo–Gdynia 2016, ss. 167 + 1 nlb

W 2015 roku wejherowskie muzeum zakupiło do swych zbiorów kolekcję 300 sztuk szklanych negatywów i diapozytywów autorstwa Augusta Ziemensa – właściciela wejherowskiej drogerii, ale przede wszystkim znakomitego fotografa. Jak czytamy w rozdziale dotyczącym Ziemensa: „Jego prace wydawane [za jego życia – T.R.] jako widokówki wniosły ogromny wkład w utrwalenie i rozpowszechnienie wizerunków nadmorskich miast, wsi i osad północnej części Pomorza Gdańskiego. [...] Na fotografiach wykonanych w Wejherowie mistrz uwiecznił architekturę miejską i sakralną, budynki użyteczności publicznej, ulice, place, wnętrza wejherowskich świątyń, Kalwarię Wejherowską. Dużo uwagi fotografik poświęcił okolicom Wejherowa »zatrzymując w kadrze« m.in. układ przestrzenny i zabudowę wsi Nanice i Śmiechowo, które do dziś przetrwały

w szczątkowej formie, wchłonięte przez rozwijające się miasto w latach 40. XX wieku”. Zdjęcia w albumie zostały podzielone na następujące tematy: *Panorama, Ulice miasta, Życie codzienne, Cementownia, Festyn ludowy, Wojna, Wojsko Polskie, Sacrum, Okolice Wejherowa, Żarnowiec, Hel, Trójmiasto, Żuławy, Ludzie i portrety.*

Tadeusz Białecki, *Z aparatem fotograficznym po Polsce w latach 50. i 60. XX w., cz. II, wyd. Szczecińskie Towarzystwo Kultury, Szczecin 2017, ss. 383 + 1 nlb*

Album zawierający ok. 660 fotografii monochromatycznych wykonanych podczas licznych wycieczek autora po Polsce na przełomie lat 50. i 60. XX w. Zdjęcia prezentują wygląd ówczesnych polskich miejscowości, głównie zabytków architektury. W większości powstawały w sposób przypadkowy. Spośród miast Pomorza Nadwiślańskiego znajdziemy fotografie z: Chojnic, Człuchowa, Elbląga, Fromborka, Gdańska, Grudziądz, Malborka, Oliwy czy Prabuty.

Europejskie Dni Pomorza. 500-lecie Rodu Trzebiatowskich, Szczecin 6–7 czerwca 2015 r., oprac. Dorota Trzebiatowska, Paweł Jutrzenka-Trzebiatowski, Tomasz Żmuda-Trzebiatowski, Gdańsk–Bytów 2016, ss. 144

Jak czytamy na s. 7 albumu: „Europejskie Dni Pomorza to projekt stworzony przez Radę Rodzin Trzebiatowskich i Stowarzyszenie Dziedzictwa Pomorza, który został zrealizowany w partnerstwie z Zamkiem Księżąt Pomorskich oraz Zrzeszeniem Kaszubsko-Pomorskim w Szczecinie. Jego głównym przesłaniem była promocja jednej z najprężniejszych rodzin kaszubskich, wielopokoleniowa integracja Pomorzan i Kaszubów oraz zachowanie i pomnażanie dziedzictwa historyczno-kulturowego obu regionów”. W książce zawarto m.in. fotorelację z I Kongresu Rodów Pomorskich, z wystawy *Historia pomorskiej rodziny*, z odsłonięcia pomnika ks. Bogusława X w Słupsku (2010 r.), a także sylwetki laureatów Medalu im. Bogusława X. Ostatnią część albumu stanowi Kronika Zjazdów Rodzin Trzebiatowskich 2000–2014.

Lutz Oberdörfer, *Ökonomische Entwicklung und wirtschaftliche Interessenvertretung durch den Verband Ostdeutscher Industrieller, Sonderdruck aus: „Tagungsberichte der Historischen Kommission für Ost- und Westpreussische Landesforschung“, Bd. 29. Preussenland und Preussen Polyzentrik im Zentralstaat 1525–1945, hrsg. von Bernhart Jähmig, Jürgen Kloosterhuis, Wulf D. Wagner, wyd. Fibre-Verlag, Osnabrück 2016, s. 183–298*

Obszerny artykuł w formie naddatki o rozwoju ekonomicznym i interesie gospodarczym Wschodniemieckiego Stowarzyszenia Przemysłowców,

składający się z siedmiu rozdziałów. W pierwszym omówiono spadek gospodarczy we wschodnich prowincjach i początkowe refleksje na temat promocji przemysłowej w trudnych warunkach, w drugim o uwarunkowaniach państwa i działaniach na rzecz wzrostu gospodarczego na wschodzie poprzez współpracę we wszystkich sektorach gospodarki, w trzecim o Związku Rolników (Bund der Landwirte) jako największym przeciwniku uprzemysłowienia wschodnich Niemiec, w czwartym o rosnącej chęci państwa do promowania infrastruktury i przemysłu oraz rosnącej potrzeby stworzenia samooceny reprezentacji wschodnich niemieckich przemysłowców, w piątym o roli celów polityki krajowej w działaniu przemysłowca i jego przedstawicieli, w szóstym o walce z istniejącymi uprzedzeniami regionalnych produktów, a także wsparciu ze strony państwa i w ostatnim o powstaniu Stowarzyszenia Niemieckich Przemysłowców (Verbandes ostdeutscher Industrieller) w końcu 1898 roku i jego działalność do I wojny światowej.

Raport z działalności Muzeum II Wojny Światowej za rok 2016, oprac. i red. Alicja Bitner i Bogumiła Brant, wyd. Muzeum II Wojny Światowej, Gdańsk 2017, ss. 107 + 1 nlb

Raport to swoiste pożegnanie ekipy muzealników, kierowanej przez Pawła Machcewicza ze swoim dziełem w postaci instytucji i wystawy stałej. Opracowanie składa się z następujących rozdziałów: *Jak powstało Muzeum II Wojny Światowej, Najważniejsze wydarzenia 2016 roku, Likwidacja i łączenie muzeów, Budowa Muzeum, Wystawa główna Muzeum, Ekspozycje poza wystawą główną, Zbiory, Działalność naukowa i wydawnicza, Działalność edukacyjna, Współpraca krajowa i zagraniczna, O Muzeum.*

Centrum św. Jana w Gdańsku – Przewodnik po zabytkach. Projekt ‘Ny arv / Nowe dziedzictwo’, wyd. Nadbałtyckie Centrum Kultury, Gdańsk 2015, ss. 43 + 2 nlb

Publikacja powstała w ramach projektu ‘Ny arv / Nowe dziedzictwo’ organizowanego w latach 2014–2015 przez Nadbałtyckie Centrum Kultury i Kirkelig Kulturverksted z Norwegii, którego ideą było badanie zagadnień związanych z potencjałem zabytkowych kościołów przekształconych w centra kultury. Postawiono pytanie o to, jak sensownie wykorzystać potencjał tych wyjątkowych miejsc oraz w jaki sposób połączyć sferę sacrum i profanum? Publikacja to kolejny element projektu – przewodnik przygotowany w oparciu o archiwalne materiały, prezentujący zbiór zabytków, pochodzącego z XIV w. gotyckiego kościoła św. Jana oraz osoby związane z jego historią. Koordynatorką projektu była Aleksandra Kminikowska, autorką tekstu Iwona Berent.

Stefan Fikus, *Dola młodego Skowrona*, seria *Biblioteka Kaszubska*, nr 7, wyd. Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, Wydawnictwo Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Wejherowo–Gdańsk 2014, ss. 366 + 2 nlb

Powieść, urodzonego w Luzinie Stefana Fikusa, została napisana w 1960 roku po spotkaniu pisarza z przyjacielem z lat dzieciennych i jest kroniką losów jednego człowieka, mieszkańca kaszubskiej wsi w trudnej rzeczywistości, na przełomie lat międzywojennych i powojennych. Powieść wydano drukiem po 54. latach w serii muzealnej *Biblioteka Kaszubska* wraz z komentarzem krytyczno-literackim autorstwa Adeli i Daniela Kalinowskich *Obcy wśród swoich. O powieści „Dola młodego Skowrona”*.

Jowita Kęcińska–Kaczmarek, „*Cóż może być piękniejszego...*”, wyd. Instytut Kaszubski w Gdańsku, Wielki Buczek 2016, ss. [64]

Publikacja poświęcona pamięci wielkiego przyjaciela Krajniaków – Czesława Buchwalda – laureata Złotego Boka, cenionego fotografa uroków przyrody małej ojczyzny, skomponowana w formie śpiewnika autorstwa Jowity Kęcińskiej-Kaczmarek, do którego zdjęcia wybrała córka Czesława, kompozytorka Magdalena Buchwald. Antologia podzielona została na trzy części, z których pierwsza zawiera pieśni maryjne, druga – pastorałki, a trzecia pieśni sławiące przyrodę, przepojone refleksją nad życiem i przemijaniem.

***Złotów i tak wszyscy wiedzą*, [red.] Andrzej Świetlik, Grzegorz Kapla, Maja Ryszkiewicz, wyd. Biblioteka Muzeum Ziemi Złotowskiej, [Złotów] 2015, ss. 337 + 5 nlb**

Książka zawiera portrety złotowian malowane słowem i obrazem. Andrzej Świetlik jest autorem portretów, zaś Grzegorz Kapla i Maja Ryszkiewicz autorami reportaży. „Wybór bohaterów był wprawdzie czysto subiektywny, ale jednak reprezentatywny; od młodych do najstarszych, od powszechnie znanych do zupełnie nieznanomych, od burmistrza po bezrobotnego, od artysty po rzemieślnika, od niewierzącego po siostrę zakonną, od naukowca po hobbystę, od biznesmana po emeryta, od autochtona po przesiedleńca, od ucznia po nauczyciela i mistrza...”

Wiosna Ludów w Literaturze Europejskiej. Pieśni Polskie i Węgierskie Ferdynanda Gregoroviusa / A „Népek Tavasza” az Európai irodalomban. Ferdinand Gregorovius Lengyelés Magyar dalai / Der Völkerfrühling in der Europäischen Literatur. Polen- und Magyarenlieder von Ferdinand Gregorovius, Pracownia Wydawnicza „ElSet”, Olsztyn 2015, ss. 303 + 1 nlb

Zbiór 16 pieśni Ferdynanda Gregoroviusa pisanych w ojczystym języku historyka i pisarza ku czci Polaków i Węgrów walczących o niezawisłość swych ojczyzn, pierwotnie opublikowanych w 1849 roku, z których zaledwie kilka zostało przetłumaczonych na język polski przez mazurskiego poetę Erwina Kruka. Tuż przed 170. rocznicą Wiosny Ludów, dzięki staraniom i pracy wielu osób, przetłumaczono również pozostałe, przybliżając czytelnikom niezwykle postać erudyty i Europejczyka rodem z mazurskiej Nidzicy. Współpraca historyka prof. Janusza Jasińskiego, prof. Istvána Kovácsa, omawiającego tło historyczne polskich i węgierskich pieśni, filolożki dr Etelki Kamocki, tłumacza dr. Grzegorza Supady, Małgorzaty Szymańskiej-Jasińskiej, hungarysty Marcina Bobińskiego oraz pomysłodawcy projektu Andrzeja Małyszko ze Stowarzyszenia Miłośników Rusi nad Łyną zaowocowała powstaniem polsko-węgiersko-niemieckiego opracowania pieśni Gregoroviusa.

W cieniu dobrego drzewa. Benefis abp. Prof. dra hab. Henryka Józefa Muszyńskiego Prymasa Seniora, XXXV Tydzień Kultury Chrześcijańskiej, wyd. Archikonfraternia Literacka w Warszawie Dom w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2016, ss. 70 + 2 nlb

Publikacja upamiętniająca XXXV Tydzień Kultury Chrześcijańskiej i srebrny jubileusz mianowania ks. abpa Henryka Muszyńskiego arcybiskupem metropolity gnieźnieńskim w tle 1050. rocznicy Chrztu Polski. Zawiera myśli, opinie i dokonania jednej z ważniejszych postaci Kościoła katolickiego XX i XXI wieku, wybitnego profesora i męża stanu, autorytetu naukowego w zakresie filozofii, teologii i biblistyki. Tytuł broszury nawiązuje do drzewa jako symbolu m.in. odradzania się i gościnności, drogowskazu i schronienia, zachęty do odpoczynku, wspomnień i rozmowy. Rozpoczyna ją wykład arcybiskupa Muszyńskiego poświęcony *Chrześcijańskiemu dziedzictwu chrztu świętego i jego konsekwencjom dla życia osobistego i wspólnotowego*.

In the Borderland between Wielkopolska and Pomerania. The guidebook, wyd. The District Museum of Leon Wyczółkowski in Bydgoszcz, Bydgoszcz 2016, s. 216 + 1 nlb

Bogato ilustrowany przewodnik po zbiorach i wykopaliskach archeologicznych Muzeum im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy, opowiadający o pomorsko-wielkopolskim pograniczu.

***Gdańskie Miniatury. Szlakiem kościołów, szpitali i przytułków dawnego Gdańska*, praca zbiorowa, wyd. Instytut Kultury Miejskiej, Gdańsk 2015, ss. 184 + 2 nlb**

Jak czytamy na okładce: „Gdańskie Miniatury to realizowany od 2009 roku przez Instytut Kultury Miejskiej projekt edukacyjny, oparty na grze terenowej, pozwalający odkrywać historię Gdańska i związane z nim niezwykle miejsca oraz postaci. Zabawa przybiera różne formy: od gier prowadzonych w poszczególnych dzielnicach Gdańska, poprzez cykle tematyczne (Gdańsk wielokulturowy, legendy gdańskie, wielkie kobiety Pomorza), po wędrówki szlakami proponowanymi przez dzieci i młodzież”.

***Marek Wąs, Gdańsk wojenny i powojenny*, wyd. Bellona SA, Warszawa [2016], ss. 270 + 2 nlb**

Popularnie i nieco subiektywne opowiedziane najnowsze dzieje Gdańska. Na okładce czytamy m.in.: „W dziejach Gdańska rok 1945 był wydarzeniem bez precedensu. Zabudowa historycznego centrum została zniszczona całkowicie. Odbudową Gdańska zająć się mieli przybysze z Mazowsza, Galicji, z polskich Kresów. W rzeczywistości stworzyli zupełnie nowe miasto”. Ani słowem o Pomorzanach, Kaszubach...

***Martin Fricke, Die Wenden. Eine kleine Einführung in die Geschichte unserer anderen Ahnen*, wyd. Autumnus Verlag, Berlin 2014, ss. 89**

Autor książeczki stawia pytanie, co współcześni Niemcy wiedzą o Słowianach (die Wenden). Pisze, że istniały w przeszłości rody i plemiona słowiańskie, które w przeszłości przybyły na znaczne obszary współczesnych Niemiec. Ich potomkowie żyją wśród milionów współczesnych Niemców, nie mając wiedzy o własnym pochodzeniu. Tylko niewielka mniejszość Serbów Łużyckich zachowała swój język i obyczaje. Niewielki akapit autor poświęcił Kaszubom.

„Güstrow” – Jahrbuch, red. Friederike-Christiane Neubert, wyd. Güstrower Verlags GbR, [Güstrow] 2016, ss. 344

Popularny rocznik meklemburskiego miasta Güstrow z licznymi artykułami dotyczącymi przeszłości i przede wszystkim współczesności tego miasta. Wśród nich znalazł się jeden krótki tekst dotyczący Friedricha Lorentza i jego kaszubskich badań, a także przy okazji wizyty członków Kulturbund M/V w Wieżycy na Kaszubach: Benno Pubanz „*Er hat der kaschubischen Sprache und sich selbst in Denkmal gesetzt. Dr. Friedrich Lorentz (1870 bis 1937)*”.

Edmund Zieliński, *Losy rodu Stachowiaków*, wyd. nakładem autora, Gdańsk 2016, ss. 167

Wielkopolsko-pomorska saga rodziny Stachowiaków i spokrewnionych z nimi Grzonów oraz Szklarskich, okraszona licznymi fotografiami, kopiami dokumentów, a także tablicami genealogicznymi.

Władysław Szulist, *Biskup Marian Przykucki i Bernard Czaplński oraz Płocice*, nakładem autora, Lipusz 2017, ss. 226

Władysław Szulist, *Biskup Kazimierz Józef Kowalski*, nakładem autora, Lipusz 2017, ss. 247 + 1 nlb

Kolejne dwie publikacje z „zielonej serii” (od stałego koloru okładki) ks. Władysława Szulista z Lipusza. W pierwszym tomie, prócz tytułowych dwóch biskupów (Mariana Przykuckiego i Bernarda Czaplńskiego), znalazły się krótkie biografie prof. Zygmunta Szulcki (wraz z jego bibliografią) oraz prymasa abpa Henryka Muszyńskiego. Ponadto znalazły się w nim teksty o szlachcie i zamożniejszych gburach w gminie Lipusz w latach 1772–1945 oraz kilka recenzji ostatnio przeczytanych przez autora publikacji.

W drugim tomie znajduje się obszerny biogram bpa Kazimierza Józefa Kowalskiego oraz dwóch zmarłych w tym roku ważnych dla Kaszubów w Ameryce postaci: ks. Ambrosa Roberta Picka (1928–2017) oraz Adeline Sopa (Copa) (1933–2017). Ponadto autor przybliżył sylwetki: Leona Kleinschmidta (1901–1966) i aktorki Danuty Stenki.

Blisko połowę obu książek zajmują albumy starych i nowych zdjęć mieszkańców parafii Lipusz i nie tylko.

***Dwory i pałace Północnych Kaszub*, tekst Beata Kamińska, zdjęcia Radosław Kamiński i inni, wyd. Starostwo Powiatowe w Wejherowie, Wejherowo 2017, ss. 50**

Bogato ilustrowany przewodnik po 23 dworach i pałacach kaszubskiej Nordy. Jak czytamy na s. 2: „...idea szlaku dworów i pałaców powstała w 2004 roku i była pomysłem ówczesnych pracowników Starostwa Powiatowego w Wejherowie, Arkadiusza Szczygła – odpowiedzialnego za projekty unijne oraz Radosława Kamińskiego – niestrudzonego propagatora tego tematu. Przez kilkanaście lat udało się na tyle skutecznie wypromować ideę szlaku, iż funkcjonuje on w branży turystycznej. Przez czas funkcjonowania Stowarzyszenia Turystycznego »Ziemia Wejherowska« był on jego produktem flagowym, pozostało po nim wiele namacalnych dowodów jego promocji, stoją po dziś dzień w postaci znaków, tablic, kierunkowskazów”.

Franciszek Fenikowski, *To dla Ciebie...*, przygotowała Irena Fenikowska, oprac., wstępem i posłowiem opatrzył Józef Borzyszkowski, wyd. Instytut Kaszubski, Gdańsk 2016, ss. 159 + 1 nlb

Tomik wierszy Franciszka Fenikowskiego przygotowany do druku przed śmiercią przez żonę Irenę w 1993 roku, lecz wydany dopiero po niemal ćwierćwieczu. Wiersze dedykowane są trzem wielkim miłośnikom autora: Róży Ostrowskiej, Teresie Sierant-Mikicicz oraz żonie Irenie Fenikowskiej.

Jowita Kęcińska-Kaczmarek, *Sztambuch przyjacielski Jowity*, wyd. Studio Projektu Graficznego ART.-WENA Alicja Noska-Figiel, Wielki Buczek–Piła 2016, ss. 66

Publikacja wydana z okazji Jubileuszu urodzin prof. Jowity Kęcińskiej-Kaczmarek zawierający zbiór życzeń, życzeń wierszowanych i wierszy dla Jubilatki. Ponadto zawiera wstęp jej autorstwa oraz szkice Józefa Borzyszkowskiego, Konrada Kaczmarka, Gertrudy Sierszyń i Karoliny Keler.

Józef Tischner, *Inny. Eseje o spotkaniu*, posłowie Dobrosław Kot, Wydawnictwo Znak, Kraków 2017, ss. 136 + 3 nlb

W nocie od wydawcy czytamy: „Zebrane w niniejszym tomie trzy artykuły ks. Józefa Tischnera nigdy wcześniej nie ukazały się w jednym miejscu, mimo iż w intencji Autora były częściami jednej całości. Świadczą o tym nagłówki na wydrukach pochodzących z komputera Tischnera, które były podstawą niniejszego wydania”. Publikacja towarzyszyła Dniom Tischnerowskim w Gdańsku w dn. 9–10 kwietnia 2017 roku.

Tomasz Chyła, *Historia chóru „Pięciolinia” (1986–2016)*, pod red. Marty Kowalskiej, wyd. Wydawnictwo „Region”, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, Urząd Gminy Linią, Gminny Dom Kultury w Lini, [Gdynia–Wejherowo–Linia 2016], [ss. 108]

Publikacja wydana z okazji 30-lecia chóru mieszanego „Pięciolinia” z Lini, która powstała na bazie pracy magisterskiej Tomasza Chyły ze Strzeczpa, absolwenta Akademii Muzycznej im. Stanisław Moniuszki w Gdańsku.

Piotr Zieliński, *100 lat katolicyzmu w Miastku. Zarys dziejów 1917–2017*, wyd. Gmina Miastko, Miastko 2017, ss. 59

Broszura wydana z okazji setnej rocznicy funkcjonowania w Miastku parafii rzymskokatolickiej. Składa się z kilku krótkich podrozdziałów traktujących

o dziejach katolicyzmu na Pomorzu i w Miastku oraz kilku biogramów księży pracujących w tym mieście. Większą część publikacji zajmuje kronika parafialna prowadzona od 1945 roku oraz album zdjęć.

Stefan Cosban-Woytycha, Ryszard Sobczak, *Wojenni bohaterowie w su-tannach*, Wydawnictwo Poligraf, Brzezia Łąka 2015, ss. 166

Broszura, jak czytamy we *Wprowadzeniu* „...stanowi w większości zbiór artykułów, które w ostatnich latach ukazywały się na łamach tygodników: »Czas Świecia« i »Czas Chełmna«... Celem autorów było przypomnienie, że podczas okupacji na terenie diecezji chełmińskiej żyli, mieszkali i ginęli księża i że okrutny los spotkał ich w takim stopniu jak wielu mieszkańców tych ziem, również walczących o wolność Ojczyzny”. W opracowaniu znalazły się biogramy m.in.: ks. Tadeusza Glemmy, ks. Szczepana Gracza, ks. Jana Józefa Stryczka, ks. Józefa Prądyńskiego, ks. Józefa Wryczy i in.

Leon Stoltmann, *Tajemnice Wendów, Circipianów i Kaszubów. Orientalny rodowód nazwy Kas(z)ub*, wyd. II, wyd. Zamek Zaborski, Bielefeld 2016, ss. 301

Studium na temat genezy nazwy Kaszuby oparte na metodzie nieznannej współczesnej nauce. Za cenne należy uznać wypisy na temat Kaszub z encyklopedii niemieckich z lat 1704–1862 (s. 272–281).

Henryk Makowski, *Targan*, Wydawnictwo Erni, Błonie 2017, ss. 83 + 4 nlb

Od autora czytamy: „Pisanie Targanu ukończyłem w roku 2006. Jak bardzo w tak krótkim okresie zmienił się świat – na gorsze. Ludzie przestają rozmawiać ze sobą. Tracą moc zaufania i samoobrony. Jest zagłuszane piękno wolności. A przecież istnieje coś więcej niż krzyki nienawiści i pogardy. I nastał czas smutnych żałobników”.

Rafał Monita, *Sztambuch Michała Jagiełły*, Wydawnictwo Astraia, Kraków 2017, ss. 246 + 2 nlb

Wspomnienie o Michale Jagielle w tekstach jego znajomych, współpracowników, przyjaciół. Wrażliwy miłośnik gór, przyjaciel piękna, autor wierszy tatrzańskich i wielki społecznik uczczony ciepłym, dobrym słowem. Przez profesora Józefa Borzyszkowskiego został przybliżony jako ten, który „z wielką empatią odnosił się do problematyki kulturalnej regionów etnicznych i pogranicza. [...] Mogę powiedzieć, że po trochu zazdrościłem i zazdroścę Tatrom i Podhalu takiego ich piewcy, jaki był Michał Jagiełło”.

***Swiat doběcò. Antologió dokòzów nòdgródzoněch w XVI Ogłowòpòlsczim Kònkùrsu m. Jana Drzėždżóna w rokù 2015*, red. Tomòsz Fópka, wyd. Mùzeùm Kaszėbskò-Pòmòrsci Pismieniznė i Mùzyczi we Wejrowie, Wejherowo 2016, ss. 256 + 2 nlb**

Antologia utworów prozatorskich i poetyckich nagrodzonych i wyróżnionych w XVI Ogólnopolskim Konkursie im. Jana Drzeżdżona w roku 2015. Wydanie to zbiegło się z 50-leciem miesięcznika „Pomerania”, którego redakcja przyznała zwycięzcom swoją nagrodę. W kategorii poezja nagrodzono Dariusza Majkowskiego, a za utwory prozatorskie Krystynę Lewna, Romana Drzeżdżona i Sławomira Formellę.

***Paweł Dzianisz, ...bardzo wczoraj. Powierzenie, Przestrzenie, Szanty, Góry, Z obcego na moje, Gedanica, Strużyny i opiłki, Było nie minęło...*, wyd. Instytut Kaszubski, Gdańsk 2016, ss. 151 + 1 nlb.**

Pamiętamy jakby to było wczoraj
Dziś jest dziś, a wczoraj będzie jutro.
Bardzo wczoraj.

Paweł Dzianisz – wytrawnie, poetycko, refleksyjnie i z humorem. Całość podzielona na rozdziały: *Powierzenie, Przestrzenie, Szanty, Góry, Z obcego na moje, Gedanica, Strużyny i opiłki, Było nie minęło...* W Szopce z 1992 roku pt. *Marszobieg do żłoba* bohaterowie, z bliskiego otoczenia autora, niekiedy przywołani z imienia, kpią i śmieją się znaszycy przywar.

***Zbigniew Szablewski, Jan Trepczyk. Pieśni kaszubskie na 2, 3 i 4 głosy a capella*, wyd. Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, Wejherowo 2017, ss. 168**

Poznanie dzieła wybitnego melodysty i poety Jana Trepczyka stało się dla autora zbioru – Zbigniewa Szablewskiego inspiracją do poszerzenia studiów nad kaszubską muzyką ludową i regionalną, co owocowało także opracowaniem pieśni ludowych i kolęd kaszubskich.

Pieśni Trepczyka cechuje duża rozpiętość tematyczna, są wśród nich zarówno utwory patriotyczne, religijne, marynistyczne, liryczne, dziecięce. Kompozytor tworzył w większości do słów własnych, choć sięgał również do twórczości innych poetów kaszubskich: S. Bieszka, A. Labudy, A. Majkowskiego, A. Nagła, J. Piepki, J. Rompskiego.

Marian Pokropek, *1050 lat Polski Chrześcijańskiej od św. Wojciecha do św. Jana Pawła II*, wyd. Gmina Brwinów, Muzeum Sztuki Ludowej w Otrębusach, Brwinów 2016, ss. 95

Autor opracowania Marian Pokropek jest profesorem Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego, nadto twórcą prywatnego Muzeum Sztuki Ludowej w niewielkiej podwarszawskiej wsi Otrębusy, w którym znajdują się zabytki współczesnej sztuki ludowej głównie o tematyce sakralnej, historyczno-patriotycznej i obrzędowej, które to po części zaprezentowano w albumie. Wśród nich obrazy na szkle, rzeźby w drewnie i glinie, płaskorzeźby, wycinanki i dywany.

Krzysztof Orzechowski, *Podróż do kresu pamięci*, Wydawnictwo Bosz scena, Olszanica 2015, ss. 367 + 1 nlb

Autobiografia Krzysztofa Orzechowskiego dyrektora Teatru im. Juliusza Słowackiego w Krakowie, człowieka o szerokich horyzontach, odważnego w wyborach artystycznych opatrzona życzliwym posłowiem przyjaciela, człowieka ze środowiska – Macieja Wojtyzki, który pisze: „Krzysztof potrafi wpadać w furję, rozpaczać, polemizować, krytykować, zrzedzić, marudzić, narzekać i walczyć. Robi to wszystko dlatego, że wierzy w sens i wartość sztuki dobrej, a irytuje go sztuka słaba”. Mnóstwo sekretów, drobiazgów i informacji z barwnego i ciekawego świata ludzi sztuki i kultury.

Anna Łajming, *My Home / Mój dom. Memoirs / Wspomnienia III*, translated by / tłumacz. Blanche Krbeček & Alicja Frymark, preface / przedmowa Józef Borzyszkowski, wyd. Instytut Kaszubski, Gdańsk 2017, ss. 560

Ostatni tom trylogii wspomnieniowej wybitnej pisarki Anny Łajming, podobnie jak dwa poprzednie, również wydany przez Instytut Kaszubski w tłumaczeniu na język angielski, którego dokonali Blanche Krbeček i Alicja Frymark, z przedmową autorstwa Józefa Borzyszkowskiego. Każdy z tomów to cenny dokument historyczny, a zarazem wspaniałe dzieło literackie. Tom trzeci to historia życia Anny ze Żmudów-Trzebiatowskiej po wyjściu w 1929 roku za mąż, za inspektora rolnego Mikołaja Łajminga, w którym, jak zawsze w jej dziełach, Kaszubi zajmują ważne miejsce jako społeczność długiego trwania, zakorzeniona od wieków w swojej małej ojczyźnie – na wielkim Pomorzu między Odrą a Wisłą.